

vero est dilectio proximi ordinis naturalis, quæ proprie præcipitur lege naturali. Quamquam sit controversia an præceptum naturale in rigore obliget ad internum actum dilectionis erga proximum, generatim volendo illi bonum, vel satis sit, quandocumque necessitas occurrerit, benefacere proximo, vel illi non nocere, etc. Quidquid vero sit de præcepto, certum est illum actum dilectionis esse possibilem et honestum. De illo ergo dicimus imprimis actum illum physice possibilem esse per vires liberi arbitrii, quia est in sua entitate et specie naturalis, et elicitor ex motivo humano proportionato rationi naturali. Deinde dico hunc amorem sæpe esse non tantum possibilem, sed etiam facilem naturali facultati. Quod non intelligo de amore impudico, vel alia ex causa irrationabili, sed de amore honesto et rectæ rationi consentaneo, ut patet in amore inter parentes et filios, vel inter fratres aut alios consanguineos, vel de amore inter amicos, de quo etiam Christus loquitur cum dicit etiam ethnicos et publicanos diligere diligentes se, Matth. 5; et similiter dixit Gregorius, hom. 27 in Evang., huiusmodi amorem sponte naturæ impendi. Cum ergo natura juvet, et ratio non repugnet, imo etiam idem dicit, mirum non est quod possit et naturaliter et facile haberi, etiam honeste, quia non semper occurrit occasio vel gravis tentatio quæ ad excessum vel defectum in hoc amore inclinet.

13. *Tertium pronuntiatum, seu restrictio prædictorum.*—Tandem addo aliquando posse hunc amorem esse tam perfectum vel difficilem, ut sine auxilio speciali gratiæ haberi non possit. Hoc probant quæ num. 8 et 10, in simili, de amore Dei naturali indicata sunt. Nam imprimis potest hic amor esse universalis ad proximos, et cum proposito servandi omnia præcepta naturalia ad illos pertinentia; hoc autem propositum efficax et absolutum non potest per vires naturæ fieri; ergo nec amor perfectus illud propositum includens, juxta illud Pauli Roman. 13: *Qui diligit proximum, legem implevit.* Minor probatur, quia non potest homo lapsus suis viribus implere totam legem Decalogi, etiam quoad præcepta secundæ tabulæ præcise et collective sumpta, nam occasiones peccandi sæpius in illis occurrunt, et concupiscentia et amor sui illis præcipue repugnat. Unde impossibilitas hujus amoris reducitur ad illam, quæ est in amore Dei, præsertim quia amor integer erga proximum vix potest etiam in ordine naturali servari, vel sine amore Dei, vel saltem sine tanto amore

ad naturalem honestatem propter seipsam ut possit juvare ad vincendas omnes difficultates quæ in amore erga proximum occurrunt. In quo etiam considero, in hoc amore sæpe quidem peccari propter defectum, minus diligendo quam ratio postulet, non raro vero etiam peccari per excessum, et ideo propositum honeste et cum debita mensura amandi proximum tantam perfectionem et difficultatem includit ex parte objecti, ut in natura lapsa sine auxilio gratiæ haberi non possit.

14. *Expeditur tertium exemplum in num. 3, ad instar præcedentis.*—Idem dicendum censeo de amore inimicorum, de quo tertium exemplum proponebatur. Nam si sit sermo de amore inimicorum in universali cum dicta perfectione volendi ad inimicum servare omnem dilectionem et beneficentiam quam lex naturalis jubet, hic actus includit fere totam difficultatem explicatam in amore proximi, et addit illam quæ oritur ex inimicitia et appetitu vindictæ; qui appetitus, moraliter loquendo, inducit semper tentationem gravem illi amori contrariam, et ita hæc difficultas ad duo capita supra memorata revocatur. Si vero loquamur de amore hujus vel illius inimici in particulari, tunc considerare oportet et gravitatem inimicitia, et modum amoris, ut de possibilitate ejus possit ferri judicium. Nam si inimicitia sit levis, id est, in causa minoris momenti fundata, interdum poterit sine magna difficultate propter rationes humanas, sive honestatis, sive commodi, sola libera voluntate deponi: si vero inimicitia sit in gravi injuria fundata, illud erit longe difficilius, et regulariter fieri non potest sine auxilio gratiæ, si fiat propter solam honestatem, quia illa est quædam victoria gravis tentationis, præsertim si amor sit integer et absolutus, nam si esset solum in aliquo particulari et levi beneficio, poterit non reputari gravis victoria, sed modica, quæ interdum haberi potest sine speciali auxilio gratiæ; quæ omnia procedunt de amore inimici ex solo motivo naturali; nam si inimicus ametur propter Deum, jam amor erit supernaturalis, et per se ad ordinem gratiæ pertinens, et in illo etiam ordine, propter circumstantiam inimicitia, specialius auxilium postulabit: et de hoc amore inimicorum Scriptura et Patres præcipue loquuntur.

15. *Circa quartum exemplum in num. 4 positum, tria expedienda per varia etiam pronuntiatum.*—Primo, de uno vel altero continendi actu.—Quartum exemplum erat de continentia, et in eo potest esse sermo aut de uno vel

altero actu singulari continentia, aut de perpetua observantia continentia sine gravi peccato contra castitatem, aut de uno singulari actu propositi absoluti et efficacis servandi perpetuam castitatem. De primo nulla est hic nova difficultas; nam hic est quidam actus moraliter bonus, et sequitur regulam aliorum. Nam si occurrat occasio ejus sine gravi tentatione aut difficultate, fieri poterit talis actus sine speciali auxilio gratiæ; si vero adjungatur gravis tentatio, non poterit. Solum est peculiare in illa materia, quod in ea frequentiores solent esse tentationes et graviores propter internum concupiscentia fomite.

16. *Secundo, de observantia perpetua.*—Id tamen efficaciter non probatur loco Sapiencia 8.—Unde in secundo puncto Augustinus, in locis ibi citatis, aperte sentit non posse continentiam illo modo diu servari sine auxilio gratiæ, et idem habet Prosper contra Collator., c. 36, quam sententiam etiam moderni auctores sequuntur, Soto, lib. 1 de Nat. et Grat., cap. 21; Vega, lib. 11 in Trid., cap. 20, et quæst. 12 de Justific.; et Bellarm., lib. 5 de Grat. et lib. arb., cap. 5 et 7. Qui fundantur in loco Sapiencia 8 supra relato. Sed hic locus alias habet expositiones, propter quas non satis probat illam sententiam. Augustinus enim sæpe illum exponit de continentia, non in sola materia castitatis, sed generalius in omni materia ad quam extenditur concupiscentia, quæ in honoribus, in vindicta sumenda, et aliis similibus versatur; unde includit victoriam totius concupiscentia et fomitibus peccati, et observantiam omnium præceptorum naturalium, saltem secundæ tabulæ, ideoque de tali continentia certissimum est *neminem esse continentem, nisi Deus dederit*, quod Sapiens dixit, et de hac continentia exponitur ab Augustino, 10 Confess., cap. 29, sic enim ait: *Da quod jubes, et jube quod vis. Imperas nobis continentiam, et cum scirem (ait quidam) quia nemo potest esse continens nisi Deus det, et hoc ipsum erat Sapiencia scire cujus esset hoc donum. Per continentiam quippe colligimur et redigimur in unum, a quo in multa destuimus, minus te amat qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat*, ubi aperte exponit de continentia ab omni inordinati amore creaturarum; unde subjungit in c. 30: *Jubes certe ut contineant a concupiscentia carnis, et concupiscentia oculorum, et ambitione sæculi*, quod prosequitur per totum caput 31, et eandem expositionem indicat lib. 4 contra Julian., cap. 3, et lib. 3 de Peccator. merit., cap. 5.

17. *Litteralis sensus loci prædicti.*—Accedit quod si in rigore verba Sapiencia ad litteram exponamus, non videtur ibi Sapiens loqui de virtute continentia, sive speciali, sive generali, sed de dono conservandi et retinendi sapientiam semel adeptam. Continere enim interdum significat idem quod abstinere, seu moderate ac temperate agere, aliquando vero significat idem quod obtinere et compotem fieri rei desiderata, sicut dicitur Ecclesiast. 6: *Investiga illam (scilicet sapientiam) et manifestabitur tibi, et continens factus, ne derelinquas eam*; et cap. 15: *Qui continens est justitia, apprehendat illam.* In hac ergo significatione posteriori videtur loqui Sapiens in alio loco; explicaverat enim quanto desiderio quæreret sapientiam, dicens: *Circuibam quærens ut mihi illam assumerem*; et postea subjungit, *ut sciri quia non possum esse continens*, utique ejusdem sapientia, nam de castitate vel concupiscentia nullus præcesserat sermo; et verba etiam sequentia hoc declarant: *Et hoc ipsum erat Sapiencia, scire cujus esset hoc donum*, utique sapientia. De quo item subjungit adhiisse Dominum ad petendum illud, petitio autem fuit quæ cap. 9 subjungitur: *Da mihi, Domine, sedium tuarum assistricem sapientiam.* Itaque hic est sine dubio sensus litteralis communiter jam receptus, ut ibi notat Lorin.

18. *Locus alter Ecclesiastici magis litteralis ad institutum.*—Nihilominus tamen sententia ipsa applicata ad donum pudicitia vera est, et fortasse melius comprobatur ex illa oratione Sapiencia, Ecclesiast. 23: *Aufer a me ventris concupiscentias, et concubitus concupiscentia ne apprehendant me*, ut illum locum expendit Augustinus, lib. de Gratia et lib. arbit., cap. 46. Et ratio est, quia, ut dicebam, materia illa exposita est tentationibus gravibus externis et internis, et valde familiaribus, diuturnis, ac frequentibus; ergo ita est observatu difficilis, ut sine auxilio gratiæ per multum tempus integre servari non possit. Verumtamen hoc maxime locum habet in hominibus non conjugatis, nam qui matrimonium contraxerunt et illo uti facile possunt, jam habent remedium contra concupiscentiam, non tam resistendo illi quam ei sine peccato consentiendo, et ideo in illis fortasse contingere potest ut aliqui possint ex sola honestate naturali castitatem conjugalem conservare. Nihilominus tamen, regulariter et moraliter loquendo, existimo esse necessarium auxilium gratiæ ad servandam illibatam castitatem conjugalem, tum corpore, tum etiam mente, quia vix potest contingere

ut in illo etiam statu graves tentationes, saltem ad internum desiderium vel morosam delectationem inclinantes, non occurrant. Et hoc etiam suadent verba Sapientis supra allegata, et verba Pauli ad Corinth. 17: *Unusquisque proprium donum habet ex Deo, unus sic, alius vero sic*, id est, unus in castitate conjugali, alius in virginali, de hoc enim ibi ad litteram loquebatur. Nec recte dici potest ibi donum Dei non significare donum gratiæ, sed vel donum naturæ, vel abstracte quodcumque donum Dei, quia non solet hæc esse phrasis Pauli, neque ita intelligitur a Patribus, sed de dono gratiæ, ut patet ex Augustino, lib. de Grat. et lib. arb., cap. 9, et Prospero contra Collator., cap. 36. Verum est Paulum loqui de castitate, ut a Christianis servatur propter salutem æternam, sub qua ratione est opus pietatis, et ideo manifestum est non fieri sine auxilio gratiæ. Verumtamen difficultas et arduitas ipsius operis suadet, etiam secluso ordine ad vitam æternam, auxilium gratiæ postulare, ut propter puram honestatem naturalem fiat.

19. *Tertio, de absoluto proposito efficacique castitatis.* — De quinto exemplo in num. 4. — Atque ex his facile expeditur quod tertio loco positum est de absoluta voluntate, et proposito servandi perpetuam castitatem. Dicendum est enim tale propositum, si sit in suo ordine perfectum, id est, omnino absolutum et efficax, non posse haberi sine auxilio speciali, quia in illo cum proportione locum habet ratio facta de amore super omnia, quia in suo objecto includit aliquid moraliter impossibile, ut patet ex proxime dictis. Atque idem cum proportione dicendum est de virginitate, nam virginitas quædam perfecta castitas est, et non significat unum actum particularem, vel limitatum ad observantiam virginitatis pro aliquo parvo tempore (hoc enim fieri forte potest aliquando sine auxilio speciali), sed includit absoluta virginitas perpetuitatem quamdam, quæ nec perseveranter servari potest sine auxilio speciali, neque etiam potest efficaciter proponi sine simili et proportionato adjutorio; et in hoc sensu loquitur Christus, Matt. 19, et Paulus, 1 ad Cor. 1. Et hoc modo quintum exemplum expeditur est.

20. *De sexto exemplo in num. 4.* — Sextum erat de consilio paupertatis, de quo cum eadem proportione loquendum est. Nam paupertas voluntaria non significat unum vel alium actum particularem et ad breve tempus limitatum, sed includit perpetuitatem et propositum efficax vivendi semper sine proprietate bono-

rum temporalium. Imo perfecta Evangelica paupertas includit obligationem servandi talem paupertatem, quæ res est sine dubio valde ardua et difficilis, et ideo mirum non est quod sine speciali auxilio gratiæ fieri non possit. Hæc autem difficultas reducitur ad illam, quæ est in perseverantia bene operandi in quacumque materia honesta multum repugnante concupiscentiæ, et naturali inclinationi ac humanæ consuetudini; quæ difficultas, per modum unius objecti proposita, reddit actum efficacis intentionis ejus impossibilem moraliter sine auxilio speciali. Est autem hoc longe certius de paupertate, de qua Christus loquebatur Matth. 19, quæ consistit in abrenuntiatione omnium propter Evangelicam perfectionem obtinendam, ad quod sine dubio magnum auxilium gratiæ necessarium est, quia est insignis actus pietatis. Quanquam non recte ad hoc inducantur illa verba Christi: *Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possible sunt*, quia Christus non hoc dixit propter observationem paupertatis, sed potius propter divites, de quibus proxime dixerat vix posse salvari, et ideo admirantibus discipulis, dixit illam generalem sententiam, ut specialem gratiæ necessitatem, ad vitandas occasiones peccandi quas divitiæ afferunt, significaret.

21. *De septimo exemplo in fine num. 4.* — Ultima objectio erat de martyrio, (ut ita dicam) naturali, id est, de sustinenda morte pro vitando aliquo peccato contra legem naturæ, de quo actu, si revera fiat propter solam virtutem et honestatem naturalem, videtur mihi non posse fieri sine speciali Dei dono et auxilio, etiamsi propter Dei amorem expresse non fiat; ratio est, quia illa est quædam gravissima tentatio contra bonum virtutis, quæ, ut ostendimus, sine speciali auxilio vinci non potest. Item quia est quædam dilectio, vel Dei, si propter illum expresse fiat, vel saltem honestatis supra omne id quod illi repugnat, etiamsi sit grave malum multumque repugnans naturæ; hic autem amor, præsertim eo ipso tempore quo urget gravis tentatio, excedit vires solius liberi arbitrii, juxta Patrum doctrinam supra comprobata. Dixi autem, si actus fiat propter solam honestatem, nam si adjungatur aliquod malum, vel temporale motivum, ut appetitus honoris vel famæ, aut aliquid hujusmodi, interdum sustineri potest mors per vires arbitrii, nam etiam peccando id interdum fit, quia hæc sensibilia objecta plus movent ad hujusmodi difficultates superandas, quam pura ho-

nestas, ut cum Augustino, in libro de Continentia in superioribus explicuimus.

CAPUT XXXVIII.

UTRUM HOMO LAPSUS, VEL IN PURIS NATURALIBUS CONSTITUTUS, NATURALES VIRTUTES POSSIT SUI VIRIBUS SINE AUXILIO GRATIÆ ACQUIRERE?

1. *Adam conditus est cum infusis habitibus adeo perfectis, ut nec intensione egerent.* — Omnia, quæ in hoc libro hactenus diximus, ad boni operationem et actuale malum evitandum spectant. Unde superest ut in hoc capite de virtute permanente seu habituali, quæ ex actibus generari solet, pauca dicamus. Neque est quod in presenti tractemus de homine in natura integra, nam in illo statu de facto homo habuit omnes naturales virtutes per accidens infusas; et ideo per actus et vires arbitrii postea non acquirerentur, non ex defectu virium liberi arbitrii vel actuum ejus, sed quia actus jam tunc procederent ab habitu; et verisimile est tam perfectas fuisse virtutes, ut per actus non ulterius intenderentur. Est item valde probabile illas virtutes, juxta convenientem providentiæ modum, pertinuisse ad donum integritatis naturæ, prout in statu innocentie hominibus datum est. Unde fit consequens, si status ille innocentie duraret, etiam fuisse has virtutes infundendas hominibus qui ex Adamo non peccante nascerentur.

2. *Esto in illo statu nascerentur homines absque eisdem habitibus, suis viribus compararent illos.* — Verumtamen, quocumque modo ponatur homo conditus in natura integra sine habitibus naturalium virtutum per accidens infusis, certum est potuisse talem hominem per vires naturales acquirere habitus illarum virtutum, cum ea perfectione quam intra ordinem naturæ possit habere. Quod addo ad excludendum ordinem charitatis, et vitandam verborum æquivocationem, vel contentionem, de qua statim dicam. Clarum est enim, si habitus virtutum acquiruntur acquirunt aliquam perfectionem, vel aliquod esse virtutis ex conjunctione ad charitatem, non potuisse hominem, etiam in statu naturæ integræ, habere illam perfectionem virtutis suis viribus, quia non poterat per naturales vires charitatem habere. Secluso ergo hoc respectu, et omni alio supernaturali, posset homo integer non habens has virtutes, illas acquirere in suo esse virtutis perfectas. Probatur, quia hæc virtutes acquiruntur per actus; homo autem in

illo statu posset semper recte operari absque peccato, ut supra dictum est, quam facultatem haberet in quacumque materia virtutis, et pro sua libertate posset illam exercere totis suis viribus; ergo posset per actus suos has virtutes acquirere. Et confirmatur, nam posset homo in eo statu naturales scientias satis perfectas acquirere, ut supra cap. 1 ostendimus; et eadem ratione posset de omnibus agendis prudenter judicare, et ita prudentiam acquirere, juxta dicta in cap. 2; ergo simili modo posset acquirere habitus aliarum virtutum moralium. Imo has virtutes potuisset quodammodo perfectiores acquirere quam scientias; tum quia materiæ scientiarum amplissimæ sunt, unde et veritates scibiles naturaliter ita multiplicantur, ut probabile sit non potuisse ab homine integro in statu viæ exhauriri; materiæ autem virtutum moralium sunt magis limitata, et brevi tempore potest homo in omnibus se exercere; tum etiam quia scientiæ multum perficiuntur per extensionem ad varias materias, quia in eis et veritates et media cognoscendi multiplicantur; virtutes autem morales parum augentur propter extensionem ad varias materias intra eandem rationem virtutis, nisi materiæ sint, aut valde dissimiles, aut in difficultate impares, quia in unaquaque virtute ratio motiva honestatis est semper eadem, et ita varietas materiæ valde accidentaria est, ideoque potest esse virtus perfecta, quamvis non in omnibus materiis suis, sed in præcipuis et difficilioribus exercita seu acquisita fuerit: et ita circa statum naturæ integræ nulla superest controversia vel difficultas.

3. *De homine lapsso, vel in puris condito.* — *Prima opinio negans.* — Superest ergo dubium propositum de homine in statu naturæ lapsæ, vel purorum naturalium, hos enim in his effectibus semper æquiparamus. In quo aliqui negant posse ab homine lapsso acquiri aliquam veram virtutem moralem, seu naturalem, idque probant ex Augustino, l. 4 contra Jul., c. 3, ubi ex professo probat non esse in aliquo veras virtutes, etiam morales, nisi justus sit. Unde cum non possit homo esse justus suis viribus naturalibus, plane sequitur non posse acquirere veras virtutes solis naturæ viribus; unde idem Augustinus, lib. 1 Retract., c. 3, retractat quod dixerat 1 de Ordine, c. 3: *Philosophos non vera pietate præditos virtutis luce fulsisse*, sentiens virtutem sine vera pietate esse non posse. Adducunt etiam D. Thomam 1. 2, quæst. 63, a. 2, et 2. 2, quæst. 43, a. 7, quibus locis docet sine charitate nullam